

טמא לצורך מצוה. וגם גדר מצוה (לענין זה) שנוי במחלוקת, לכן נראה שבפרוכת שאינה צורך מצוה ממש, ואינה תשמיש קדושה, אם לא יכתבו עליה שמות קדושים אלא רק פסוקים מותר להשתמש בעור בהמה טמאה לשם כך.

מקום להקל, מספק. אך שמות קדושים עצמם מן הראוי שלא לרקום על פרוכת מדבר טמא.

מסקנה

נחלקו הראשונים האם מותר להשתמש בדבר

סימן יד

נטילת ידיים במחנה

כנ"ל. אך הרמב"ם שלא הביא להלכה ספק זה יתכן שסובר כפי שאמרנו, דאפילו בסמוך פטור ורק נתן טעם על עיקר הדין.

ועיין בס' תורת המלך להר"ג אריאלי, שכתב דפטור מחנה הוא רק כאשר כל החיילים מרוכזים במקום אחד, אך במפוזרים לא שייך הפטור. וכן משמע מהפסוק 'מחנה אלקים' דהיינו עשרה במקום אחד. וא"כ בנ"ד מי שנמצא בעמדה מבודדת לא נפטור. אך לטעם הרמב"ם זה לא שייך, כי גם למעטים יש סכנה. מיהו השואל טוען שלא היה במקום מסוכן. ולדעת הר"ג אריאלי יש שני דינים בפטור נטילת ידיים, פטור אחד משום כתלי דחזירי וז"ש גם במפוזרים, ופטור שני מדין מחנה, וזה שייך גם כשאין זה בגדר מלחמה ממש, כגון שלא נטלו רשות מן המלך והסנהדרין, בכ"ז פטורין מדין מחנה, עיי"ש.

מיהו הנחתו צ"ע אם היתר כתלי דחזירי שייך בכגון דא, כי הגמ' מסופקת דע"כ לא אמרינן אלא בשלל עכו"ם, אך לא באוכל של ישראל, עיין חולין (י"ז). והמנ"ח (מצ' תקכ"ז) והמהריצ"ח (חי' לחולין י"ז) נחלקו בדעת הרמב"ם אי פסק דגם של ישראל הותר או לא. ועוד, היתר זה שייך רק בכיבוש ומחנה לאו כיבוש הוא, אלא כל מחנה אפילו לפני שכבשו נקרא מחנה.

ראשי פרקים

שאלה

- א. גדרי פטור מחנה מנטילת ידיים
- ב. הפטור מנטילת ידיים האם יכול לברך מסקנות

שאלה*

בשבוע שעבר, ביום פרוץ מלחמת-ששת-הימים, עמדתי בכוננות בעמדה, במקום שלא היתה בו סכנה, והביאו לנו לחם לאכול, ונסתפקתי אם מותר לברך על נטילת ידיים, או שמא משום שלא תיקנו נטילת ידיים במחנה פטורים מלברך, והמברך ברכתו לבטלה?

א. גדרי פטור מחנה מנטילת ידיים

הרמב"ם בפ"ו מהל' ברכות ה"ג נתן טעם לפטור נטילת ידיים במחנה משום טירדת המלחמה. משמע דאם אינו טרוד ויש לו מים מזומנים חייב. מיהו יתכן שאין זו ראייה, דהרמב"ם נתן רק טעם למה מעיקרא לא תיקנו נטילת ידיים במחנה, אולם יתכן שפטור זה הוא בגדר הותרה ולא בגדר דחוייה וגם כאשר איננו טרוד פטור. ובירושלמי סוף פ"ק דעירובין נסתפקו אי בסמוכין למעין חייבים, והספק הוא

* סיון תשכ"ז

ב. הפטור מנטילת ידיים האם יכול לברך

דברים פטורין במחנה רחיצת ידיים וכל שכן במקום סכנה? ותרצו: "מחמיר על עצמו היה". מוכח מדבריהם שפטור נטילת ידיים במחנה אינו משום סכנה גמורה, ורק לגבי ר' עקיבא היתה זו סכנה. אולם מאידך מוכח מדבריהם שאין פטור רחיצת ידיים במחנה פטור עצמי, ללא שיקול של סכנה, שא"כ מה הק"ו שלמדו ממחנה לסכנה אצל ר' עקיבא? והמוכח מדבריהם הוא שבמחנה יש חשש סכנה, אלא שאין סכנה חמורה כל כך כמו אצל ר' עקיבא, ובכל זאת הקלו במחנה (ועיי' להלן סי' נ"ה).

מסקנות

והמסתבר הוא, שאם כי במחנה אין סכנה לכל אחד ואחד, אך מכיון שהמדובר הוא במלחמה אם כל אחד ואחד יטול ידיו עלולה להיווצר סכנה, לכן כדי למנוע את הסכנה פטור חז"ל נטילת ידיים במחנה, ולכן למדו התוס' מק"ו לסכנה ממש כגון אצל ר' עקיבא.

וא"כ מסתבר לי דזה שייך רק במחנה שיש בו סכנה, אם כי חשש רחוק, אך בכל זאת במלחמה השיקול הוא שונה מבחיים הרגילים, וחשש רחוק נעשה קרוב. (והגדר הוא דחשש רחוק של סכנה ברבים נחשב כחשש חמור. ועי' מש"כ הגאונים בשבת מ"ב ע"א בענין גחלת של מתכת ברה"ר ועיי' רדב"ז על הרמב"ם הל' מלכים פ"ח ה"א). לא כן במחנה שאין בו חשש סכנה כלל ועיקר שחייבים בו בנטילת ידיים.

וגם אם נניח שאכן פטור נט"י חל גם בנ"ד, יש לדון אם הפטור מדבר ועושהו יכול לברך. ויתכן שהדבר תלוי במחלוקת הראשונים (הרמב"ם ור"ת והיא מחלוקת המחבר והרמ"א בסי' י"ז ס"ב ובסי' תקפ"ט ס"ו) אם נשים המקיימות מצות עשה שהזמן גרמא מברכות או לא, וכן הא דאמרינן: 'כל הפטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט' עיי' שד"ח כללים מערכת כ' כלל ט"ז.

ועין שנו"א ברכות פ"א מ"ג, שבדבר שבעצם הוא חייב ורק במקרה הוא פטור רשאי לברך, ולדבריו בנ"ד יכול להחמיר על עצמו, ועדיף מאשה במצות עשה שהזמן גרמא שבעצם היא פטורה, ובכ"ז לדין מברכת, ק"ו בנ"ד שבעצם הוא חייב, אלא שפטור אותו, אם מחמיר ונוטל חייב לברך. מיהו כ"ז כשאינו מסכן את עצמו, כגון בנ"ד שהברז היה ליד העמדה, והמערכה לא היתה קרובה אלינו, אך כשמסכן עצמו נ"ל שאסור לברך, ול"ד לר' עקיבא בעירובין כ"א שהחמיר ע"ע. שאני התם שסיכן רק את עצמו, משא"כ בנ"ד אם יסכן עצמו זיקק גם לאחרים שיבואו לפנותו ולהצילו ויחסר חיל למערכה, שהיא מלחמת עם ישראל כולו, לכן נ"ל שאסור לו בנ"ד לסכן עצמו ואם סיכן לא יברך. (עיי' מה שדנו האחרונים במי שפטור לאכול מצה וסיכן עצמו ואכל עיי' שד"ח ח' עמ' 471).

ועיי' תוס' עירובין (כ"א ע"ב ד"ה מוטב) שהקשו על ר' עקיבא שלא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו וז"ל: "אע"ג דבפ' קמא אמר: ד'